

ORASAM

Analiz

TEMMUZ 2023 / NO 8

KASIM C. TOKAYEV'İN ERKEN DÖNEM DENEYİMLERİNİN VE SİYASİ PORTRESİNİN KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

İsmail Polat

Giriő

Kasım C. Tokayev'in erken dönem deneyimleri ve siyasi portresi, Kazakistan dış politikasının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Tokayev, 2019 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı sıfatıyla uluslararası sistemdeki karmaşık sorunlara yönelik çatışmacı bir tutuma kıyasla 'önce diplomasi' anlayışı çerçevesinde işbirliğini ön plana çıkaran girişimlerde bulunmuştur. Tokayev'in işbirliğine yönelik girişimlerini salt Kazakistan'ın uluslararası sistemdeki kapasitesi veya bu sistemdeki diğer aktörlerin tutumlarıyla açıklamak yetersizdir. Söz gelimi Tokayev'in iletişim ve dil yeteneği, erken dönemde aile ortamında edindiği becerilerle doğrudan ilişkilidir. Ayrıca erken dönemde deneyimlediği uluslararası ilişkiler ve diplomasi alanlarındaki teorik ve pratik bilgi hakimiyeti, daha önceki diplomatik misyonları sayesinde ileriki dönemde diğer liderlerle etkili iletişim kurabilme ve işbirliği fırsatlarını değerlendirebilme becerileri kazandırmıştır.

Bu çalışmanın amacı Kasım C. Tokayev'in erken dönem deneyimleri ve siyasi portresinin Kazakistan dış politikası üzerindeki etkisini incelemektir. Uluslararası ilişkiler literatüründe siyasi kültür bağlamında bireylerin dış politika ile ilişkisini inceleyen çalışmalar, liderlerin politik tercihlerini şekillendirmede erken dönem deneyimlerinin son derece önemli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla çalışmanın içeriğinde siyasi kültür bağlamında birey ve dış politika ilişkisinin, Tokayev ve Kazakistan dış politikası örneklemleri üzerinden incelenmesi yer almaktadır. Bu bağlamda Almond ve Powell'in bireylerin ve liderlerin siyasal olana

ilişkin tutumlarını incelerken formüle ettiği bilişsel, duygusal ve yargısal sınıflandırılmayı Tokayev örnekleminde belirtme, onun zihinsel temasını çıkarmada yol gösterici olması bakımından çalışma için önem arz etmektedir. Sonrasında Tokayev'in erken dönem deneyimleriyle Kazakistan dış politika davranışları arasındaki bağı incelemek adına Kitchen'in bilimsel anlamda verili fikirler, dış politikadaki amaçlara yönelik fikirler ve spesifik amaçlara yönelik operasyonel fikirler olmak üzere üçlü formülasyonu referans alınacaktır. Son olarak Carlsnaes'in yapan-yapı tartışması bağlamında "dışsal faktörlerin aktörleri belirli davranışlara zorlamadığı ancak kısıtlayıcı koşullar oluşturduğu" dikkate alınarak Tokayev'in dış politik davranışlarında işbirlikçi tutumu tercih etmesinin Tokayev'in erken dönem deneyimleri ve siyasi portresiyle ilişkili olup olmadığı araştırılacaktır.

Bu çerçevede çalışmada cevap aranan soru, "Kasım C. Tokayev, Kazakistan dış politikasında neden çatışmacı anlayışa kıyasla işbirlikçi anlayışı tercih etmektedir?" şeklinde formüle edilmiştir. Dolayısıyla çalışma, iki açıdan önem arz etmektedir. Birincisi liderlerin politik tercihleriyle ilgili öngörüde bulunmak için onların erken dönem deneyimlerinin izlerini sürmenin gerekliliğidir. İkincisi ise genel olarak Orta Asya bölgesini, özel olarak Kazakistan'ın geçmişini analiz etmek, bugününü anlamak ve geleceğe dair öngörüde bulunma açısından önemlidir. Böylece çalışmanın hipotezi şu şekilde belirlenmiştir: Bir liderin dış politika tercihlerinde çatışmacı bir yaklaşıma kıyasla

işbirliğini ön plana çıkarması için uluslararası ilişkiler alanında teorik bilgiye sahip olması ve bu bilgiyi ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarda çeşitli görevlerle test ederken diğer aktörlerle iletişim kurmak için farklı dilleri bilmesi gerekmektedir. Hipotezi sınamak adına içerik ve söylem analizi gibi nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Çalışmada Tokayev'in erken dönem deneyimleri, 2019 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı olduğu döneme kadar olan süreyi kapsamaktadır.

1. Siyasi Kültür Bağlamında Birey ve Dış Politika

İlişkisi

Siyasi kültür, kültürün doğrudan ve dolaylı yollarla siyasal olanla bağlantılı yönlerini ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Bu terim, bir ulusun siyasi geleneklerine veya kamu kurumlarına ruh veren özelliklerini tanımlar. Toplumsal yaşamda siyasal olana ilişkin her türlü düşünce, söylem ve eylemin o toplumun siyasi kültürüyle bağlantılı olduğu varsayılmaktadır. Siyasi kültür çalışmaları, literatürde Eski Yunan filozoflarına dayandırılmaktadır. Söz gelimi Sokrates, insanların düşüncelerindeki kültürel farklılıkları göz önünde bulundurarak zihinsel temaları Yunan ve Yunan olmayan şeklinde tanımlamıştır. Aristoteles ve Platon ise toplumlar arasındaki farklı tutum ve davranışların siyasi alandaki etkilerinin kültürel unsurlar tarafından şekillendirildiğini vurgulamıştır.

Kavram olarak siyasi kültür, ilk defa 18. yüzyılın sonlarında Johann G. Herder ve Wilhelm Von Humboldt tarafından kullanılmıştır. Söz konusu bu çalışma, birey ve kolektif bilinç arasındaki kültürel etkileşimin önemini ortaya koymuştur. Literatürde daha önce yapılan çalışmalar olsa da kavramla ilgili ilk sistematik çalışma Gabriel A. Almond ve Sidney Verba ikilisi tarafından 1963 yılında "The Civic Culture" adlı eserde ortaya koymuştur. Eserde bireyin davranışlarını anlamak için o bireyin içinde yaşadığı toplumun gözlemlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Maurice Halbwachs ise bu konuda, toplumdaki bireyden ayrı düşünülse bile bireyin içinde bulunduğu toplumun kolektif hafızasından etkilendiğini ve bu etkinin dışarıya yansıdığını savunmuştur. Dış politika en temel anlamıyla Charles Hermann'ın deyimiyle "bir ülke hükümetinin yetkili karar alıcılarının ya da onların temsilcilerinin, kendi iç politikalarının dışında kalan uluslararası aktörlerin davranışlarını etkilemeye yönelik resmi eylemlerdir." Dış politika yapım aşamasında ise karar alıcı konumunda bulunan liderlerin etkisi son derece önemlidir. Almond ve Powell, bireylerin ve liderlerin

siyasal olana ilişkin tutumlarının şekillenmesini üç önemli etkenden hareketle açıklamışlardır. Bu etkiler bilişsel, duygusal ve yargısal başlıkları altında sınıflandırılmaktadır. Buna göre birinci olarak birey, belirli bir kolektif hafızaya sahip olması sebebiyle politik sistemin işleyişi hakkında sınırlı da olsa bilgiyle donatılmıştır. İkinci olarak bireyin toplumsal bir varlık olduğu göz önünde bulundurularak aile, arkadaş gibi etkenlerden etkilenip duygusal olarak sistemin işleyişinde etkili olabileceği varsayılır. Üçüncü olarak ise bireyin, yaşadığı veya etrafından yaşanan olayları belirli değerler etrafında değerlendirme sürecine tabii tutarak birtakım yargılamalarda bulunabileceği hesaba katılır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında karar vericilerin algıları, inançları ve düşüncelerinin sistemsiz tehditlerin ve fırsatların değerlendirilmesinde kilit rol oynadığı düşünülmektedir. Bu nedenle liderlerin sahip oldukları fikirlerin önemli bir etken olduğu varsayılmaktadır. Bu bağlamda N. Kitchen, fikirlerle dünyanın nasıl işlediği arasındaki bağı bilimsel anlamda verili fikirler, dış politikadaki amaçlara yönelik fikirler ve spesifik amaçlara yönelik operasyonel fikirler olmak üzere üç grupta açıklamıştır. W. Carlsnaes yapılan tartışması bağlamında "dışsal faktörlerin aktörleri belirli davranışlara zorlamadığını ancak kısıtlayıcı koşullar oluşturduğunu" iddia etmektedir. Bu düşünceden hareketle bir değerlendirme yapıldığında ittifakların kurulmasını sağlayan veya yıkılmasına ön ayak olan, tehdit ve fırsatları sürekli olarak tanımlayan birey faktörünün son derece önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

2. Kasım C. Tokayev'in Erken Dönem Deneyimleri

ve Siyasi Portresi

Kasım C. Tokayev, 17 Mayıs 1953'te Almatı şehrinde doğmuştur. Babası Kemel Tokayevich Tokayev, Kazak edebiyatında dedektif macera türünün kurucusudur. Annesi Turar Shabarbaeva ise Almatı Pedagoji Yabancı Diller Enstitüsü'nde görev yapmıştır. Tokayev, İlyas Yesenberlin adını taşıyan no. 25 Almatı Gymnasium okulundan 1970 senesinde mezun olmuştur. Yükseköğretime Kazakistan Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde başlayan Tokayev, daha sonra eğitimine Moskova'da devam etmiştir. 1975 yılında Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nden mezun olan Tokayev, ön lisans stajını Çin'deki SSCB Büyükelçiliği'nde yapmıştır. Kariyerine 1975 yılında SSCB Dışişleri Bakanlığı'nda başlamış ve Singapur Cumhuriyeti'ndeki Sovyet Büyükelçiliği'nde çalışmak üzere görevlendirilmiştir. 1979'da SSCB Dışişleri Bakanlığı

bünyesinde çalışmak üzere geri dönen Tokayev, 1983'de Çin'e giderek Pekin Dil Enstitüsü'ndeki bir yıllık eğitimin ardından Çin'deki Sovyet Büyükelçiliği'ne atanmıştır. 1991 yılına kadar burada İkinci Katip, Birinci Katip ve Müsteşar olarak görev yapmış olan Tokayev, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Kazakistan'a dönmüştür.

1992 yılında Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı Diploması Akademisi'nde eğitimini tamamlayan Tokayev, aynı yıl Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakan Yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. 1994 yılında ise Dışişleri Bakanı olarak atanmıştır. Tokayev, 1996 yılında BM Genel Kurulu'nun 50. oturumunda nükleer testleri yasaklayan anlaşmayı Kazakistan adına imzalamıştır. 1999 yılının Mart ayında Başbakan Yardımcısı olarak atanmış ve Ekim 1999'da Kazakistan Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile Parlamentonun onayıyla Başbakan olarak görev yapmıştır.

2001 yılında "Yeni Dünya Düzeninin Oluşumunda Kazakistan Dış Politikası" konulu tez savunmasıyla siyaset bilimi alanında doktora derecesini almıştır. 2002 yılında ise Devlet Sekreteri ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Tokayev, 2005 yılında Semipalatinsk'te (SSCB'deki ana nükleer test bölgesi) bulunan özel bir bölge hakkında bir anlaşmanın imzalanmasında aktif rol oynamıştır. Bu anlaşma sonucunda bölge kitle imha silahlarından arındırılmıştır. 2007 yılında Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Senato Başkanı olarak görevlendirilen Tokayev, 2008 yılında ise Kazak Parlamentosu Üst Meclisi Başkanı olmuştur. Ayrıca AGİT Parlamenter Meclisi Başkan Yardımcısı olarak da seçilmiştir.

2011 yılında Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Ofisi Genel Müdürü ve Silahsızlanma Konferansı'nda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Temsilcisi sıfatıyla konferansın Genel Sekreterliği'ni yürütmüştür. Ayrıca BDT ve Şanghay İşbirliği Örgütü Dışişleri Bakanları Konseyleri Başkanı olarak seçilmiştir. 20 Mart 2019'da Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olarak yemin etmiştir.

Tokayev, 9 Haziran 2019 tarihinde yapılan erken cumhurbaşkanlığı seçimlerini %70,96 oy oranıyla kazanarak Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 12 Haziran 2019 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesi uyarınca yemin ederek Devlet Başkanlığı görevine resmi olarak başlamıştır. Tokayev, 2007'den beri Nur Otan Partisi üyesidir. Kariyer basamaklarını adım adım çıkan Tokayev ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluşta önemli roller üstlenmiştir. Nur Otan Partisi'nin Siyasi Konsey Bürosu üyesi, Kazakistan Dış İlişkiler Konseyi Onursal Başkanı, Kazakistan Cumhuriyeti Güvenlik Konseyi üyesi,

Dünya Beşeri ve Doğa Bilimleri Akademisi'nin tam üyesi, Münih Güvenlik Konferansı'nın "Akil Adamlar Konseyi" üyesi, Siyaset Bilimi Doktoru, Shenzhen Üniversitesi (ÇHC) ve Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Akademisi Fahri Profesörü, Cenevre Diploması ve Uluslararası İlişkiler Okulu Fahri Dekanlığı gibi unvan ve görevleri bulunmaktadır. 20 Kasım 2022 tarihinde yapılan erken cumhurbaşkanlığı seçimini %81,31 oy oranıyla kazanan Tokayev, yeniden Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Tokayev, anadili Kazakçanın yanı sıra Rusça, İngilizce, Çince ve Fransızca bilmektedir. Aynı zamanda birçok kitap ve makale kaleme almıştır. Bu eserler arasında en dikkat çekici olanı, 1989'da Tiananmen Meydanı'ndaki öğrenci ayaklanması hakkında "Pekin'de Bir Huzursuzluk Kroniği" adlı eserdir. Ayrıca "Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Sınırı Hakkındaki Gerçekler" adlı eseri, Kazakistan'ın komşu ülkelerle devlet sınırlarının oluşturulmasıyla ilgili önemli bir kaynaktır. "Diplomat Denemeleri" eserinde ise Kazakistan'ın jeopolitiği ve uluslararası politika hakkında derinlemesine analizleri ve görüşleri yer almaktadır.

3. Kasım C. Tokayev Dönemi Kazakistan Dış

Politikasının Genel Hatları

Kazakistan, Kasım C. Tokayev liderliğinde ulusal, bölgesel ve uluslararası dinamikleri dikkate alarak dış politikada bazı parametreler benimsemiştir. Bu parametreler, 6 Mart 2020'de yayınlayan dış politika konsepti belgesiyle bölgesel ve küresel alandaki gelişmelere yönelik belirli çıkarımlarla ortaya konulmuştur. Belgede 2020-2030 yılları arasında ülkenin dış politika faaliyetlerinin uygulanması için temel prensipler, hedefler, öncelikler ve mekanizmalarla ilgili görüşler yer almaktadır. Ayrıca belgede aktörler arası ilişkilerde uluslararası hukukun temel ilkelerinin göz ardı edilmeden uygulanması gerektiği vurgulanmış olup yaptırımlar, terörizm, aşırılık, silahlanma yarışı, hibrit savaşlar ve döviz savaşlarının etkinliği gibi konular da ele alınmaktadır. Bunun akabinde Tokayev, uluslararası sistemin anarşik yapısını kabul etmektedir. Ancak Kazakistan'ın çatışmadan uzak, uluslararası ve bölgesel istikrar ve güvenliğe önemli katkı sağlayan uluslararası toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi olarak konumlandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Kazakistan'ın yabancı ortaklarıyla dostane, öngörülebilir ve karşılıklı fayda sağlayan ilişkileri sürdürmeye odaklanmasının önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede Tokayev

döneminde Kazakistan'ın dış politika parametrelerini bölgesel istikrar ve küresel işbirliği, çok yönlü diplomasi, Orta Asya güvenliği ve uluslararası güvenlik olmak üzere üç başlık altında toplamak mümkündür.

Tokayev dönemi dış politikasının ilk parametresi uluslararası güvenlik kapsamında Orta Asya jeopolitiğidir. 2020 yılının başında düzenlenen Münih Güvenlik Konferansı'nda Tokayev, uluslararası güvenlik kapsamında Orta Asya jeopolitiğine yönelik söylemlerde bulunmuştur. Bu bağlamda 21. yüzyılın ilk çeyreğinde uluslararası sistemde devletlerin güç kapasitelerindeki değişime dikkat çekerek Orta Asya jeopolitiğindeki dinamiklerin Çin, Avrupa, İran, Rusya ve ABD gibi ülkelerin uluslararası arenadaki rollerinde ve aralarındaki ilişkilerde belirleyici bir role sahip olacağını vurgulamıştır. Bu çerçevede Tokayev'in inisiyatifleriyle bölgesel ve uluslararası güvenliği yakından ilgilendiren Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı'na verilen önem artmıştır. Ayrıca uluslararası ilişkilerde diplomatik kanalların kullanılması üzerine çalışmalar yapılmıştır. Tokayev, Orta Asya jeopolitiği ve uluslararası güvenlik konularında diplomatik kanallar aracılığıyla aktif rol oynamayı hedeflemiştir.

Tokayev dönemi dış politikasının ikinci önemli parametresi bölgesel istikrar ve küresel işbirliğidir. Bu bağlamda Tokayev, bölgesel anlamda Kazakistan ile komşu ülkeler arasındaki işbirliğini çeşitlendirmeye ve güçlendirmeye büyük önem vermiştir. Aynı zamanda küresel tehditlere karşı çözüm bulmak amacıyla 'önce diplomasi' prensibini benimseyerek diplomatik kanalların kullanılması için uluslararası toplumu bir araya getirmiştir. Söz gelimi Tokayev, yabancı diplomatik misyon şefleriyle bir araya geldiğinde diplomasinin uluslararası ilişkilerde süreçleri yönetmek, riskleri azaltmak ve güvenlik ile refahı teşvik etmek için tek araç olduğuna olan inancını sıklıkla ifade etmiştir.

Tokayev dönemi dış politikasının üçüncü önemli parametresi ise çok yönlü diplomasi'dir. Zira Tokayev, 'çok yönlülük' ve 'denge' kavramlarını sıkça kullanmaktadır. Bu dönemde Kazakistan, küresel güçler olan Rusya, Çin, ABD, Avrupa Birliği gibi ülkelerle olduğu kadar bölgesel güçler olan Türkiye, İran, Pakistan, Suudi Arabistan, Mısır, İsrail, Güney Kore gibi ülkelerle de eşit mesafeli diplomatik ilişkileri sürdürmeye yönelik adımlar atmıştır. Tokayev, Işık ve Gölge: Kazak Siyasetçisinin Denemeleri adlı kitabında Kazakistan'ın çok yönlü bir politika yürütmesinin acil bir ihtiyaç olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: "Avrasya'nın yaşam damarlarının merkezinde bulunan Kazakistan

için çok yönlü-vektörlü politika önem arz etmektedir. Tek boyutlu politika mantıksız olduğu için ters etki yaratacaktır. Kazakistan coğrafi olarak çok büyük ve jeopolitik açıdan önemli olduğu için tek boyutlu dış politika yetersiz kalacaktır."

Tokayev'in bu görüşüne TV ve Radyo şirketi "Mir" ile yapılan röportajlardan birinde de rastlanılmaktadır: "Çok yönlülük ve denge, bunlar dış politikamızın temel ilkeleridir ve bu dış politika, benim görüşüme göre, ülkemizin jeopolitik durumuna en uygundur. Çünkü dış politikanın temelleri coğrafi konumla doğrudan ilişkilidir. Ancak bu dış politika çerçevesinde, Rusya ile stratejik ortaklık ve müttefiklik ilişkilerine öncelik veriyoruz. Bu bizim için ilkeli bir durum teşkil etmektedir."

Ayrıca Tokayev, katıldığı uluslararası konferanslarda Kazakistan'ın çıkarlarını korumak amacıyla birtakım söylemlerde bulunmuştur. Söz gelimi 2022 Petersburg Uluslararası Ekonomik Forumu'nun genel kurulunda "Bazıları bir devletin toprak bütünlüğünün kutsal olduğunu söylemektedir. Diğerleri ise bir devlet içindeki tüm halkların kendi devletlerine sahip olma hakkı olduğunu, kendi devletlerini kurabileceklerini ve istedikleri zaman bu devletten ayrılacaklarını söylemektedir. Eğer bir ulusun kendi kaderini tayin hakkı gerçekten dünya çapında örgütlü bir şekilde geçerli olsaydı, şu anda BM'nin bir parçası olan 193 devlet yerine dünya üzerinde 500-600'den fazla devlet olacağı tahmin edilmektedir. Bu elbette bir kaos olurdu... Bu nedenle Tayvan'ı, Kosova'yı, Güney Osetya'yı ya da Abhazya'yı tanımayacağız. Büyük olasılıkla bu ilke, bizim görüşümüze göre Luhansk ve Donetsk gibi yarı-devlet bölgeleri için de geçerli olacaktır" şeklindeki açıklamasıyla devletlerin egemenliğine saygı duyulması gerektiğine, aksi takdirde bölgesel ve küresel kaosların çıkabileceğine işaret etmiştir.

Tokayev, Avrasya Ekonomik Birliği'nin (AEB) Moskova'daki forumunda, AEB'ye yönelik bazı eleştirilerde bulunmuş ve Rusya ile Belarus arasındaki yakınlaşmayı ciddi bir sorun olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda Tokayev, AEB içerisinde Rusya ile olası entegrasyonun sınırlarını da çizmiştir: "Bizim için Avrasya Ekonomik Birliği çerçevesindeki entegrasyon, 2015 anlaşmasında da belirtildiği üzere, öncelikle ekonomik niteliktedir." Ayrıca Belarus ve Rusya'nın Birlik Devleti ve bunun AEB üzerindeki etkisi konusuna da değinmiştir. Tokayev, bunun "iki ülke - tek devlet" formülü üzerine inşa edilmek istenen eşsiz bir emsal olduğunu ve diğer üye ülkelerin haklarına da dikkat edilmesinin gerekliliğini dile getirmiştir. Dahası "Üzgünüm, nükleer silahlar bile artık

ortak” diye eklemiş ve Belarus ve Rusya arasındaki ilişkinin ekonomik alanın dışına çıktığını dile getirmiştir.

4. Tokayev’in Erken Dönem Deneyimleri ve Siyasi

Portresinin Kazakistan Dış Politikasına Etkisi

Tokayev’in liderlik tarzı ve deneyimleri, Kazakistan’ın dış politikasının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Tokayev’in uluslararası ilişkiler alanındaki teorik bilgilerini pratiğe dönüştürmesi ve çeşitli misyonlarda görev alması, işbirliği odaklı bir dış politika yaklaşımını benimsemesine katkı sağlamıştır. Ayrıca Tokayev’in farklı dilleri bilmesi ve diğer aktörlerle etkili iletişim kurabilmesi, uluslararası arenada işbirliğini teşvik etmesine yardımcı olmuştur. Bu bağlamda Tokayev’in erken dönemlerdeki deneyimleriyle Kazakistan dış politikası arasındaki ilişkiyi üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

1. İlk eğitim bağlamında aile ortamı: Tokayev’in iletişim yeteneği ve yaratıcılığı babasının edebiyat, annesinin ise dil konusundaki hakimiyetiyle doğrudan ilişkilidir. Zira Tokayev bu becerileri erken dönemde aile içinde edinmiş ve bu beceriler ileriki yaşamında diğer insanlarla olan ilişkilerinde ona kolaylık sağlamıştır. Ayrıca dil yeteneği onun anadili Kazakçanın yanı sıra Rusça, İngilizce, Çince ve Fransızcaya akıcı düzeyde hakim olmasını kolaylaştırmıştır. Tokayev’in çeşitli dilleri bilmesi, uluslararası arenada diğer liderlerle etkili iletişim kurabilme becerisini artırmıştır. Farklı dillerde iletişim kurabilme yeteneği, diğer ülkelerle işbirliği yapma potansiyelini artırmış ve Kazakistan’ın uluslararası ilişkilerde daha aktif bir rol oynamasına katkı sağlamıştır.

2. Teorik ve pratik bilgi hakimiyeti: Tokayev’in uluslararası ilişkiler ve diplomasi akademisinde edindiği teorik eğitimi akademi, siyasi ve diplomasi alanlarında edindiği misyonlarla pratik alana taşınmıştır. Tokayev’in ulusal ve uluslararası alanda üstlendiği diplomatik misyonlar, ileriki dönemde dış politikasının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin daha önce Birleşmiş Milletler bünyesinde görev yapmış olan Tokayev, uluslararası platformlarda diğer liderlerle etkili iletişim kurabilme ve işbirliği fırsatlarını değerlendirebilme becerisi kazanmıştır. Bu sayede Tokayev, teorik bilgilerini pratikte kullanma becerisi sayesinde uluslararası ilişkilerdeki karmaşık sorunlara çözüm odaklı yaklaşımlar geliştirebilmiştir. Ayrıca teorik ve pratik bilgi hakimiyeti, denge politikası bağlamında çatışmacı tutuma kıyasla işbirliğini tercih

etmesine olanak sağlamıştır. İşbirliği odaklı bir dış politika yaklaşımı benimseyen Tokayev’in, uluslararası ilişkilerde diğer aktörlerle ortak çıkarlar doğrultusunda çalışmaya özen göstermesi, Kazakistan’ın uluslararası ilişkilerde aktif bir rol oynamasını sağlamıştır.

3. Ulusal çıkarlar ve güvenlik: Tokayev’in dış politika tercihleri, Kazakistan’ın ulusal çıkarları ve güvenliği doğrultusunda şekillenmiştir. Ülkenin jeo-stratejik konumu, enerji kaynaklarına erişimi ve ulusal güvenlik kaygıları, dış politikadaki önceliklerini etkilemiştir. Tokayev, bu çerçevede bölgesel ve küresel güvenliği sağlamaya yönelik çabaları desteklemiş, uluslararası güvenlik bağlamında Orta Asya jeo-politiğinin önemini her fırsatta dile getirmiştir. Ayrıca Tokayev’in siyasi kariyeri ve deneyimleri bağlamında Kazakistan’ın Dışişleri Bakanı olarak görev yapmış olması, uluslararası ilişkilerdeki karmaşıklığı anlama ve ülkesinin çıkarlarını etkin bir şekilde savunma becerisi kazanmasına yardımcı olmuştur. Tokayev’in dış politika stratejisi, bölgesel ve küresel işbirliğini teşvik etme hedefini yansıtmaktadır. Zira Tokayev, Kazakistan’ın yabancı ortaklarıyla dostane, öngörülebilir ve karşılıklı fayda sağlayan ilişkileri sürdürmeye odaklanmasının önemli olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. Tokayev’in dış politika tercihleri, Kazakistan’ın ulusal çıkarları ve güvenliği doğrultusunda şekillenmiştir. Bölgesel ve küresel güvenliği sağlama çabalarını desteklemekte ve işbirliği odaklı bir dış politika yaklaşımını benimsemektedir. AEB’nin Moskova’daki formunda Belarus ve Rusya arasındaki ilişkiyi eleştirmesini bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Zira “Bizim için Avrasya Ekonomik Birliği çerçevesindeki entegrasyon, 2015 anlaşmasında da belirtildiği üzere, öncelikle ekonomik niteliktedir” söylemi Kazakistan’ın siyasi bağımsızlığından taviz vermeyeceğini göstermektedir. Tokayev’in dış politika stratejisi, bölgesel ve küresel işbirliğini teşvik etmeyi hedeflemekte ve Kazakistan’ın uluslararası ilişkilerde aktif bir rol oynamasını desteklemektedir.

SONUÇ

Kasım C. Tokayev'in erken dönem deneyimleri ve siyasi portresi, Kazakistan'ın dış politika tercihlerinde, gerek yerel ve bölgesel gerekse küresel düzeyde çatışmacı bir tutuma kıyasla işbirliğini ön plana çıkarması şeklinde yansımıştır. Almond ve Powell'in bireylerin ve liderlerin siyasal olana ilişkin tutumlarını formüle etmek için kullandıkları bilişsel, duygusal ve yargısal şeklindeki sınıflandırmayı Tokayev örneğinde kullanma, onun zihinsel temasını çıkarmada yol gösterici olmuştur. Bu kapsamda bilişsel açıdan Tokayev'in gerek ulusal gerekse uluslararası alanda edindiği akademik, siyasi ve diplomatik deneyimlerle uluslararası politika hakkında belirli bir bilgiyle donatıldığını varsaymak mümkündür. Bunun yanı sıra duygusal açıdan erken dönem deneyimlerinde aile hayatının, Tokayev'in dünya görüşünü şekillendirmede ve onun problemleri çözme yöntemi olarak çatışmacı olmaktan ziyade işbirlikçi tutum sergilemesinde etkili olduğu hesaba katılmaktadır. Son olarak yargısal açıdan hayatının büyük bir kısmını uluslararası ilişkiler alanında harcayan ve bu alanda teorik ve pratik bilgiye hakim olan Tokayev'in Kazakistan değerlerini savunurken diplomatik kanalları ön plana alması, onun işbirlikçi karaktere sahip lider olduğunu gösterir.

Bunun akabinde Kitchen'in fikirlerin davranışlara yansımaları düşüncesini Tokayev örneğinde kullanma, onun erken dönem deneyimlerindeki dış politik davranışlarını anlamada yol gösterici olmuştur. Bu minvalde bilimsel anlamda verili fikirler kapsamında Tokayev uluslararası sistemin yapısının anarşik olduğunu kabul etmiş ve bu sistem içinde Kazakistan'ın çatışmacı bir anlayışa kıyasla işbirliğini tercih etmesini sağlamıştır. Kazakistan dış politikasındaki amaçlara yönelik fikirler kapsamında Tokayev, uluslararası güvenlik kapsamında Orta Asya jeopolitiğinin önemini diğer uluslararası aktörlere anlatmaya çalışmış ve bölgesel istikrar ve küresel işbirliğini ve çok yönlü ve denge politikasını ön plana çıkarmıştır. Spesifik amaçlara yönelik operasyonel fikirler kapsamında ise Tokayev, diplomasinin uluslararası ilişkilerde süreçleri yönetme, riskleri azaltma ve güvenlik ile refahı teşvik etme bağlamında tek araç olduğu inancı taşımıştır. Zira Tokayev, Kazakistan'ın uluslararası anarşik sistemde çıkarlarını korumak için diplomasinin ve işbirliğinin ön plana çıkarılması gerektiğini savunmuştur.

Carlsnaes'in yapan-yapı tartışması bağlamında "dışsal faktörlerin aktörleri belirli davranışlara zorlamadığı ancak kısıtlayıcı koşullar oluşturduğu" çıkarımını Tokayev örneğinde şu şekilde belirtmek mümkündür: Tokayev'in dış politika tercihindeki işbirlikçi yaklaşımı, ne tamamıyla

Kazakistan'ın uluslararası sistemdeki kapasitesi ne de diğer uluslararası aktörlerin Kazakistan'a yönelik davranışlarıyla ölçülebilir. Söz konusu etkenler kısıtlayıcı koşullar oluştursa da Kazakistan dış politikasında çatışmacı tutuma kıyasla işbirlikçi tutum sergilemesi Tokayev'in erken dönem deneyimlerinin ve siyasi portresinin yansımasıdır. Böylece çalışmanın hipotezi doğrulanmış ve bir liderin dış politika tercihlerinde çatışmacı bir yaklaşıma kıyasla işbirliğini ön plana çıkarması için uluslararası ilişkiler alanında teorik bilgiye sahip olması ve bu bilgiyi ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarda çeşitli görevlerle test ederken diğer aktörlerle iletişim kurmak için farklı dilleri bilmesi gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır. Yukarıdaki bilgilerin ışığında Orta Asya jeopolitiğinin önemli bir unsurunu oluşturan Kazakistan'ın, Tokayev liderliğinde bölgede istikrarı ve küresel işbirliğini teşvik ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bulgularından hareketle Tokayev'in erken dönem deneyimleri ve siyasi portresi dikkate alındığında Kazakistan'ın dış politikasında çatışmacı bir tutuma evrilmesinin Tokayev görevde kaldığı müddetçe düşük ihtimal olduğu söylenebilir. En azından siyasi kültür bağlamında bireylerin dış politika ile ilişkisini inceleyen çalışmaların ortaya koydukları, böyle bir çıkarımda bulunmayı mümkün kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Almond, Gabriel A., ve G. Bingham Powell. *Comparative Politics: System, Process, and Policy*. 2nd edition. Boston: TBS The Book Service Ltd, 1978.
- Almond, Gabriel Abraham, ve Sidney Verba. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. New Jersey: Princeton University Press, 1963.
- Carlsnaes, Walter. "The Agency-Structure Problem in Foreign Policy Analysis". *International Studies Quarterly* 36, sy 3 (1992): 245-70. <https://doi.org/10.2307/2600772>.
- Dalton, Russell J. "Citizen Attitudes and Political Behavior". *Comparative Political Studies* 33, sy 6-7 (2000): 912-40. <https://doi.org/10.1177/001041400003300609>.
- Halbwachs, Maurice. "Individual Consciousness and Collective Mind". *American Journal of Sociology* 44, sy 6 (1939): 812-22. <https://doi.org/10.1086/218172>.
- Hermann, Charles F. "Policy Classification: a key to the comparative study of foreign policy". İçinde *The Analysis of International politics*, editör James N. Rosenau, Vincent Davis, ve Maurice A. East, 58-79. New York: Free Press, 1972.
- Sarıbay, Ali Yaşar. *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*.

Istanbul: Everest Yayınları, 2008.

Sputnik Қазақстан. “Тоқаев принёс присягу народу Казахстана”, 2019. <https://ru.sputnik.kz/20190612/tokaev-prisyaga-10516052.html>.

tengrinews.kz. “Объявлены итоги выборов президента в Казахстане”. Главные новости Казахстана - Tengrinews.kz, 2022. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/obyavleniyi-itogi-vyiborov-prezidenta-v-kazahstane-483885/.

Аналитический интернет-журнал Власть. “Касым-Жомарт Тоқаев. Краткая биография - Аналитический интернет-журнал Власть”, 19 Mart 2019. <https://vlast.kz/politika/32248-kasym-zomart-tokaev-kratkaa-biografia.html>.

Андреева, Алиса. “Откровенный ответ». Тоқаев объяснил, почему Казахстан не признаёт ДНР и ЛНР”. Газета.Ru, 2022. <https://www.gazeta.ru/politics/2022/06/17/15004898.shtml>.

Әдебиет порталы. “Авторлар: Қасым-Жомарт Тоқаев”. Erişim 13 Haziran 2023. <https://adebiportal.kz/kz/authors/view/4294>.

Деловой портал Капитал.кз. “На что направлена дипломатия Казахстана, рассказал президент”, 2022. <https://kapital.kz/gosudarstvo/110467/na-chto-napravlena-diplomatiya-kazahstana-rasskazal-prezident.html>.

Деловой портал Капитал.кз. “Президент прокомментировал отношения с Россией, КНР и США”, 2022. <https://kapital.kz/gosudarstvo/102437/prezident-prokomentiroval-otnosheniya-s-rossiyey-knr-i-ssha.html>.

Джалилов, З.Г. “Казахстан в системе международных отношений Исламского мира”. Большая Евразия: развитие, безопасность, сотрудничество, су 5-1 (2022): 404-8.

ДКН. “Казахстан и Израиль укрепляют двустороннее сотрудничество”, 2022. <https://dknews.kz/ru/politika/248943-kazahstan-i-izrail-ukreplyayut-dvustoronnee>.

Закон.кз. “Тоқаев: Парламентская дипломатия помогает наводить мосты между странами и народами”, 2023. <https://www.zakon.kz/6395929-tokaev-parlamentskaya-diplomatiya-pomogaet-navodit-mosty-mezhdu-stranamiinarodami.html>.

Информационная система ПАРАГРАФ. “Тоқаев Касым-Жомарт Кемелевич (персональная справка)”. Erişim 13 Haziran 2023. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30100479.

Қазақстан Республикасының БҰҰ жанындағы Тұрақты өкілдігі. “Президент Касым-Жомарт Тоқаев

подтвердил нейтральную позицию Казахстана во внешней политике”, 2022. <https://betaegov.kz/memleket/entities/mfa-kazakhstanun/news/details/prezident-kasym-zhomart-tokaev-podtverdil-neytralnuyu-poziciyu-kazahstana-vo-vneshney-politike>.

Лаумулин, Мурат. “Внешняя политика РК: достижения и перспективы”. Strategy2050.kz, 2021. <https://strategy2050.kz/ru/news/vneshnyaya-politika-rk-dostizheniya-i-perspektivy/>.

Матросов, Виктор. “Биография Касым-Жомарта Тоқаева - президента Казахстана, кто такой, семья, фото”. kp.ru, 21 Kasım 2022. <https://www.kp.ru/daily/27473/4680423/>.

МИР 24. “Эксклюзивное интервью президента Казахстана Касым-Жомарта Тоқаева Межгосударственной телерадиокомпании «Мир»”, 2020. <https://mir24.tv/articles/16408307/eksklyuzivnoe-intervyu-prezidenta-kazahstana-kasym-zhomarta-tokaeva-mezhgosudarstvennoi-teleradiokompanii-mir>.

Официальный сайт Президента Республики Казахстан. “Касым-Жомарт Тоқаев посетил алматинскую школу-гимназию № 25”. Erişim 13 Haziran 2023. <https://akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokaev-posetil-almatinskuyu-shkolugimnaziyu-25-1910945>.

Официальный сайт Президента Республики Казахстан. “Касым-Жомарт Тоқаев принял участие в официальной церемонии открытия 56-й Мюнхенской конференции по безопасности”, 2020. https://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/kasym-zhomart-tokaev-prinyal-uchastie-v-oficialnoi-ceremonii-otkrytiya-56-i-myunhenskoi-konferencii-po-bezopasnosti.

Официальный сайт Президента Республики Казахстан. “Касым-Жомарт Тоқаев провёл встречу с главами иностранных дипломатических миссий”, 2022. <https://akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokaev-provel-vstrechu-s-glavami-inostrannyh-diplomaticheskikh-missiy-410270>.

Официальный сайт Президента Республики Казахстан. “О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020 – 2030 годы”, 2020. https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-konceptcii-vneshnei-politiki-respubliki-kazahstan-na-2020-2030-gody.

Официальный сайт Президента Республики Казахстан. “Президент Казахстана принял участие в обсуждении ситуации в Центральной Азии на Мюнхенской конференции по безопасности”, 2020. https://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/prezident-kazahstana-prinyal-uchastie-v-obsuzhdenii-situacii-v-centralnoi-azii-na-myunhenskoi-konferencii-po-bezopasnosti.

Официальный сайт Президента Республики Казахстан. “Президент Касым-Жомарт Токаев принял участие в VI саммите СВМДА”. Erişim 13 Haziran 2023. <https://www.akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-prinyal-uchastie-v-vi-sammite-svmda-1391219>.

Официальный сайт Президента Республики Казахстан. “Президент Касым-Жомарт Токаев принял участие в заседании Совета глав государств – участников СНГ в расширенном составе”, 2022. [https://www.akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-prinyal-uchastie-v-zasedanii-soveta-glav-gosudarstv-uchastnikov-sng-v-rasshirennom-sostave-1492157](https://www.akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-prinyal-uchastie-v-zasedanii-soveta-glav-gosudarstv-uchastnikov-sng-v-rasshirennom-sostave).

Официальный сайт Президента Республики Казахстан. “Токаев Касым-Жомарт Кемелевич — Биография”. Erişim 13 Haziran 2023. <https://www.akorda.kz/ru/president/president>.

Портал СНГ. “Сбалансированная, разнонаправленная, конструктивная» - Токаев о внешней политике Казахстана”. Erişim 14 Haziran 2023. <https://e-cis.info/news/566/103826/>.

РИА Новости. “Биография Касым-Жомарта Токаева”, 20230517T0031. <https://ria.ru/20230517/tokaev-1871939477.html>.

Токаев, Касым-Жомарт Кемелевич. “Внешняя политика Республики Казахстан в период становления нового мирового порядка”. Доктор политических наук, Дипломатическая академия Министерства иностранных дел Российской Федерации, 2001. <https://dissercat.com/content/vneshnyaya-politika-respubliki-kazakhstan-v-period-stanovleniya-novogo-mirovogo-poryadka>.

———. Как это было: Хроника волнений в Пекине (апрель-июнь 1989). Алматы: Полиграфкомбинат Министерства Печати и Массовой Информации Республики Казахстан, 1994.

———. Очерки дипломата. Алматы: Жибек Жолы, 2016.

———, ed. Правда о государственной границе Республики Казахстан. Алматы: Жибек Жолы, 2006.

Токаев, Касымжомарт Кемелевич. Свет и тень: очерки казахстанского политика. Алматы: Восток-Запад, 2008.

Указ Президента Республики Казахстан “О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020-2030 годы”, Pub. L. No. 280 (2020). <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2000000280/links>.

Центральная избирательная комиссия. “Сообщение об итогах внеочередных выборов Президента Республики Казахстан, состоявшихся 9 июня 2019 года”, 2019. <https://web.archive.org/web/20190610211501/https://www.election.gov.kz/rus/news/releases/index.php?ID=5289>.

Черных, Мария. “Токаев публично раскритиковал экономический союз с Россией • «Агентство»”. «Агентство», 24 Mayıs 2023. <https://www.agents.media/kritik-tokaev/>.

Эмильевна, Шабакаева Рания. “Отношения между Республикой Корея и Казахстаном в XXI веке”. Корееведение в России: направление и развитие 4, су 1 (2023): 164-67.

İsmail Polat

Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar A.B.D., Doktora Öğrencisi, e-posta: ismlpolat@gmail.com , ORCID: 0000-0002-6303-0085